

دورنمای گروه‌های سلفی-تکفیری در عصر

پساداعش

تألیف:

محمد میرعبدلی

آریا نقش ۱۳۹۸

سرشناسه	: میر عبدلی، محمد، ۱۳۷۳-
عنوان و نام پدیدآور	: دورنمای گروه‌های سلفی- تکفیری در عصر پساداعش تالیف محمد میر عبدلی.
مشخصات نشر	: تهران: آریا نقش، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۲۹۵ ص.
شابک	: 978-600-8904-91-5
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: تکفیری‌ها
موضوع	: Takfiris (Islamic sect)*
موضوع	: سلفیه
موضوع	: Salafiyah
موضوع	: اسلام -- تجدید حیات فکری
موضوع	: Islamic renewal
موضوع	: تروریسم -- پیشگیری
موضوع	: Terrorism -- Prevention
رده بندی کنگر	: BP۶/۲۳۸/م۹د۹ ۱۳۹۸
رده بندی دیویی	: ۵۲۷/۲۶۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۶۰۰۱۰۵

تلفن: ۰۲۱-۶۶۹۷۷۲۸۹ www.arianaghsh20.ir	تهران، میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی خیابان وحید نظری، پلاک ۱۵۰، واحد ۱۵
---	--

دورنمای گروه‌های سلفی- تکفیری در عصر پساداعش

مؤلف: محمد میر عبدلی

چاپ: چاپ اول - ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۰۴-۹۱-۵

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای مؤلف محفوظ است.

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱۳
مقدمه	۱۵
۱- بخش اول: آینده پژوهی و سناریونویسی: چارچوب نظری	۲۷
۱-۱- فصل اول: آینده پژوهی و تکنیک سناریوسازی	۳۰
۱-۱-۱- آینده پژوهی	۳۰
۱-۱-۱-۱- تفاوت آینده پژوهی و غیب گویی	۳۴
۱-۱-۱-۲- استلزامات و اصول حاکم بر پیش بینی	۳۷
۱-۱-۱-۳- انواع آینده	۳۸
۱-۱-۱-۴- آینده پژوهی در علوم انسانی	۳۹
۱-۱-۱-۵- آینده سیاسی	۳۹
۱-۱-۱-۵-۱- آینده پژوهی به عنوان یک فرآیند	۴۲
۱-۱-۱-۶- آینده نگاری	۴۳
۱-۱-۱-۷- سناریونویسی	۴۴
۱-۱-۱-۷-۱- نیروهای پیشران	۴۸
۱-۱-۱-۷-۲- سدکننده ها	۴۹
۱-۱-۱-۷-۳- ویژگی های یک سناریوی خوب	۵۰
۱-۱-۱-۷-۴- نقش و چرخه عمر شگفتی سازها	۵۰
۱-۱-۱-۷-۵- انواع مختلف سناریوها	۵۱
۱-۱-۱-۷-۶- چگونگی برنامه ریزی بر پایه سناریو	۵۲
۲- بخش دوم: تبارشناسی گروه های سلفی-تکفیری	۵۵
۱-۲- فصل دوم: مبانی فکری جریانات سلفی-تکفیری	۵۶
۱-۲-۱- ویژگی های سلفیان جدید و تفاوت آنها با سلفیان قدیم	۵۷
۱-۲-۱-۱- نفی اجتهاد	۵۷
۱-۲-۱-۲- تقدم نقل بر عقل	۵۸
۱-۲-۱-۳- گسترش حوزه شرک	۵۹
۱-۲-۱-۴- شیعه ستیزی و معرفی شیعه به عنوان دگر (Other)	۵۹
۱-۲-۱-۵- تأکید بر جهاد ابتدایی	۶۰
۱-۲-۱-۶- عبور از مرزهای جغرافیایی	۶۲
۱-۲-۱-۷- تکفیری بودن	۶۲
۱-۲-۲- مهم ترین نظریه پردازان سلفیه	۶۳

۶۴.....	۱-۲-۱-۲- ابن تیمیه
۶۵.....	۲-۲-۱-۲- محمد بن عبدالوهاب
۶۹.....	۳-۲-۱-۲- محمد رشیدرضا
۷۱.....	۴-۲-۱-۲- سید قطب
۷۳.....	۵-۲-۱-۲- محمد عبدالسلام فرج
۷۴.....	۶-۲-۱-۲- ابوبکر الناجی
۷۵.....	۷-۲-۱-۲- عبدالله بن محمد
۷۵.....	۸-۲-۱-۲- ابومصعب الزرقاوی
۷۷.....	۳-۱-۲- گونه‌های سلفی‌گری
۷۷.....	۱-۳-۱-۲- سلفی‌گری تکفیری
۷۹.....	۲-۳-۱-۲- سلفی‌گری جهادی
۸۳.....	۳-۳-۱-۲- سلفی‌گری تبلیغی
۸۴.....	۴-۱-۲- سلفی‌گری سیاسی
۸۴.....	۱-۱-۲- سلفی‌گری اصلاحی (تنویری)
۸۶.....	۲-۲- فصل سوم: بین‌المللی شدن، اتیان تکفیری؛ زمینه‌ها و عوامل
۸۶.....	۱-۲-۲- عوامل درونی
۸۶.....	۱-۱-۲-۲- جهاد و احیای خلافت
۸۹.....	۲-۱-۲-۲- مفاهیم جاهلیت و سبوت
۹۱.....	۲-۲-۲- عوامل بیرونی و بین‌المللی
۹۲.....	۱-۲-۲-۲- جهانی‌شدن
۹۶.....	۲-۲-۲-۲- پست‌مدرنیسم
۹۹.....	۳-۲-۲-۲- اقدامات کشورهای غیرمسلمان
۹۹.....	۱-۳-۲-۲- تجاوز نظامی کشورهای غیرمسلمان به کشورهای مسلمان
۱۰۷.....	۲-۳-۲-۲- خشونت علیه مسلمانان حاضر در کشورهای غیرمسلمان
۱۰۹.....	۴-۲-۲-۲- وجود دولت‌های ضعیف یا شکست خورده
۱۱۷.....	۳- بخش سوم: گروه‌های سلفی-تکفیری؛ سناریوهای پیش‌رو
۱۱۸.....	۱-۱- فصل چهارم: داعش؛ از فراز تا فرود
۱۱۸.....	۱-۱-۱- مرحله شکل‌گیری و رشد
۱۲۰.....	۲-۱-۱- مرحله بلوغ
۱۲۲.....	۳-۱-۱- مرحله انحطاط و آغاز دوران پساداعش
۱۲۷.....	۲-۲- فصل پنجم: پساداعش و چشم‌انداز گروه‌های سلفی-تکفیری
۱۲۸.....	۱-۲-۱- آینده مطلوب
۱۲۸.....	۱-۱-۲-۱- احیای خلافت؛ آرمان سلفیان تکفیری

۱-۲-۳-۱-۱-۱-۱..... اخوان المسلمین ۱۳۱

۱-۲-۳-۱-۱-۲-۱-۲-۱..... حزب التحریر ۱۳۴

۱-۲-۳-۱-۱-۲-۱-۳-۱..... القاعدة ۱۳۵

۱-۲-۳-۱-۱-۲-۱-۴-۱..... داعش ۱۳۷

۱-۲-۳-۱-۲-۱-۲-۱..... اضمحلال گروه‌های سلفی-تکفیری ۱۴۱

۱-۲-۳-۱-۲-۲-۱..... آینده‌های ممکن ۱۴۳

۱-۲-۳-۱-۲-۲-۲..... سناریوی دولت‌سازی در کشورهای اسلامی ۱۴۴

۱-۲-۳-۱-۲-۲-۳-۱..... پیشران‌ها ۱۴۴

۱-۲-۳-۱-۲-۲-۳-۲..... سدکننده‌ها ۱۶۵

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۱..... شگفتی‌سازها ۱۷۸

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۲..... سناریوی ادغام و ائتلاف گروه‌های سلفی-تکفیری با یکدیگر ۱۸۰

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۳..... پیرا ۱۸۰

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۴..... سدکننده‌ها ۱۸۱

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۵..... سناریو پذیرش دو کراس؛ تبدیل موقت آرمان خلافت ۱۸۳

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۶..... پیشران ۱۸۷

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۷..... سدکننده‌ها ۱۹۱

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۸..... سناریوی تمرکز بر تبلیغات، فعالیت رسانه‌ای ۱۹۶

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۹..... سناریوی گسترش دامنه فعالیت سیاسی - معنایی (تئوریسم اقتصادی) ۲۰۴

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۱۰..... درآمد‌های ناشی از فروش منابع طبیعی معدنی ۲۰۷

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۱۱..... اخذ مالیات و عوارض به عنوان وجوه شرعی (زکات) ۲۱۰

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۱۲..... قاچاق انسان، اشیای باستانی و مواد مخدر ۲۱۳

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۱۳..... اقدامات دریایی ۲۱۵

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۱۴..... غنایم و آدم‌ربایی (فدیه) ۲۱۷

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۱۵..... کمک افراد و کشورهای خارجی ۲۱۹

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۱۶..... اقدامات اینترنتی، بانکی و سرمایه‌گذاری ۲۲۳

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۱۷..... سناریوی شبکه‌ای شدن سلفیان تکفیری و استراتژی گرگ تنها ۲۲۹

۱-۲-۳-۱-۲-۳-۱-۱۸..... آینده محتمل ۲۴۱

بخش چهارم: پیامدها، ارانه راهکارها و جمع‌بندی ۲۴۳

۱-۴-۱..... فصل ششم: بازتاب فعالیت گروه‌های سلفی-تکفیری و مکانیسم‌های تقابل ۲۴۴

۱-۴-۱-۱..... پیامدهای وجود گروه‌های سلفی-تکفیری ۲۴۴

۱-۴-۱-۱-۱..... پیامدهای اقتصادی ۲۴۴

۱-۴-۱-۱-۲..... پیامدهای سیاسی و امنیتی ۲۴۶

۱-۴-۱-۱-۳..... پیامدهای اجتماعی و انسانی ۲۴۸

۲۴۹.....	۴-۱-۱-۴- پیامدهای دینی و فرهنگی
۲۵۰.....	۴-۱-۲- ارائه راهکارها
۲۵۱.....	۴-۱-۲-۱- اقدامات عمومی و پیشگیرانه
۲۵۲.....	۴-۱-۲-۲- اقدامات نظامی
۲۵۳.....	۴-۱-۳-۲- اقدامات سیاسی و حقوقی
۲۵۴.....	۴-۱-۴-۲- اقدامات اقتصادی
۲۵۶.....	۴-۱-۵-۲- اقدامات دینی-فرهنگی
۲۵۸.....	۴-۱-۳- جمع‌بندی
۲۶۳.....	۵- منابع و مآخذ

امروزه جهان اغلب به جای مشاهده درگیری دولت‌ها با یکدیگر، با پدیده‌ای به نام تروریسم که شکل مذهبی و دینی نیز به خود گرفته، مواجه شده است و از آنجا که عمده فعالیت‌های تروریستی در خاورمیانه توسط گروه‌های سلفی-تکفیری و به نام اسلام صورت می‌گیرد، همین امر باعث واکنش منفی نسبت به دین اسلام و رشد اسلام‌هراسی در برخی نقاط دنیا شده است. البته خشونت‌های مذهبی در تاریخ اسلام دارای قدمتی طولانی می‌باشند اما به تازگی آنها با حملات تروریستی گروه‌های سلفی-تکفیری معاصر، در بین‌المللی شدن اقدامات گروه اخیر است، در حالی که در گذشته اقدامات تروریستی تنها یک کشور خاص را در بر می‌گرفت. همچنین هر چند در دوران گذشته گروه‌های سلفی رادیکال وجود داشتند، اما اکثر گروه‌های سلفی از روش‌های مسالمت‌آمیزی برای دستیابی به اهداف خود استفاده می‌کردند. از جمله اقدامات فرهنگی، آموزشی، تبلیغاتی و... اما در دهه‌های اخیر، گروه‌های سلفی-تکفیری، رادیکال‌تر شده و از اقدامات خشونت‌آمیزی استفاده می‌کنند.

اکنون با توجه به افول گروه‌های سلفی در دو کشور عراق و سوریه باید بر آینده این گروه‌ها متمرکز شد و اقداماتی که ممکن است در آینده آن گروه‌ها انجام دهند بررسی، و اقدامات متناسب برای مواجهه با آنها تشریح گردند چراکه با عدم پیش‌بینی ظهور گروه‌هایی همچون داعش، جبهه‌النصره و سایر گروه‌های مسلح سلفی-تکفیری، هم‌اکنون در سوریه و عراق، این گروه‌ها در کشورهای مذکور و سایر کشورهای منطقه و جهان فعالیت وحشتناکی را انجام داده‌اند به گونه‌ای که امروزه، تروریسم مرزهای کشورها را درنوردید و به عنوان یک خطر و معضل جهانی مطرح شده که امنیت بین‌الملل را مورد تهدید قرار داده است. همچنین تروریسمی که هم‌اکنون مرکز ثقل خود را در میان کشورهای عراق و سوریه قرار داده است علاوه بر افزایش تهدیدات امنیتی، حوزه‌های دیگری چون اقتصاد، فرهنگ، توریسم و گردشگری و جز این‌ها را در سطح منطقه خاورمیانه و حتی جهان مورد تهدید قرار داده و با سرعت بخشیدن به بحران مهاجران و پناهجویان، یکی از دردناک‌ترین فجایع انسانی را رقم زده است.

بر این اساس در کتاب حاضر تلاش می‌شود از طریق بررسی جریانات سلفی-تکفیری با استفاده از روش «سناریونویسی» که یکی از انواع روش‌های «آینده‌پژوهی» است، تحولاتی که در آینده در انتظار این گروه‌ها می‌باشد را مورد مطالعه قرار داده و به پرسش‌هایی نظیر اینکه آیا آنها به کلی از بین خواهند رفت، آیا تحول و تطور یا اصلاحی در اندیشه آنها رخ خواهد داد، آیا شیوه‌های مبارزه آنها تغییر می‌یابد، آیا در گروه‌های معتدل‌تری جذب می‌شوند، آیا به دنبال کسب قدرت در کشورهای اسلامی از طرق دموکراتیک و شیوه‌های مسالمت‌آمیز همچون تشکیل احزاب و شرکت در انتخابات خواهند رفت، آیا نحوه عمل آنها در هر یک از کشورهای اسلامی متفاوت خواهد بود، آیا آینده آنها از نظر فکری، شیوه‌های عمل و مبارزه و نحوه ارتباط آنها با دولت‌ها متغیر می‌کند، پرداخته شود. بدین سان مسأله اصلی این نوشتار بررسی دغدغه‌های فوق در جریان‌های سلفی-تکفیری در دوره پساداعش است که با استعانت از روش سناریونویسی تلاش می‌گردد موضوع فوق بررسی و تحلیل گردد زیرا عمده پژوهش‌های صورت گرفته در مورد گروه‌های سلفی، بررسی‌های فکری و چگونگی تکوین و رشد این گروه‌ها متمرکز هستند و تشابهات و افتراقات آنها با اندیشه‌گر را بررسی می‌کنند. اما نوشتار حاضر درصدد است تا با نگاهی نو و از دریچه‌ای جدید به بررسی گروه‌های سلفی-تکفیری بپردازد چراکه بعد از وقوع تحولات و انقلاب‌های عربی در کشورهای خاور میانه، کمتر تحلیل‌گری ظهور گروه‌های رادیکال اسلام‌گرا در این کشورها را پیش‌بینی می‌نمود و اکثر نظرات و تحلیل‌ها، روند تحولات را دموکراتیک می‌دانستند. اکنون با توجه به تضعیف و افول گروه‌های سلفی-تکفیری بویژه داعش در منطقه خاورمیانه، نوشتار حاضر در تلاش است تا آینده و ساریوهای پیش‌روی آنها را با بهره‌گیری از روش آینده‌پژوهی تبیین، و راهکارهای مواجهه با آنها را بیان نماید.

در خصوص صورت‌بندی مفهومی باید گفت که مفاهیم هفت‌گانه سلف، سلفیه، تکفیر، جهاد، بدعت، تروریسم و گروه‌های سلفی-تکفیری، محورهای اساسی بحث این کتاب هستند که در سطور ذیل به هر یک از آنها اشاره می‌شود:

الف) سلف

سلف در لغت به معنی پیشین است. به گفته «ابن فارس»، سلف، اصلی است که بر تقدم

و سبقت دلالت دارد. پس سلف کسانی هستند که در گذشته بوده‌اند. معنی متداول سلف نزد مسلمانان نیز همان معنایی است که از ظاهر این لفظ استفاده می‌شود و هنگامی که «صالح» به آن اضافه گردد، به معنی گذشتگانی است که برای آیندگان مایه افتخار و سربلندی بوده‌اند. از این دیدگاه، پیشینیان به سبب انتقال معارف اسلامی به نسل‌های بعدی (خلف) و مجاهدت‌هایی که برای حراست از دین متحمل شده‌اند، دارای ارزش و احترام می‌باشند. البته نزدیکی به عصر بعثت نیز به سبب قداست پیامبر اسلام (ص) خود عاملی برای احترام و عظمت گذشتگان شده است. اما معنی اصطلاحی سلف در بدعتی ریشه دارد که ابن تیمیه در قرن هفتم ایجاد کرد. وی بر خلاف گذشتگان (سلف)، به مفهوم‌پردازی واژه سلف پرداخت و آن را به معنایی به کار برد که تا آن زمان اندیشمندان اسلامی چنین معنایی را درباره سلف اراک نکرده بودند. مهم‌ترین بدعتی که ابن تیمیه و سپس سلفیان پس از او بنیان نهادند، گسترش منابع تشیع به صحابه، تابعین و تابعین تابعین بود (علی‌زاده موسوی، ۱۳۹۱: ۳۰-۲۹).

ب) سلفیه

در دایره‌المعارف بین‌المللی اسلام سلفیه این‌گونه تعریف شده است: «سلفیه شاخه‌ای از اصلاح‌طلبان سنت‌گرای نوین اسلامی هستند که در اواخر قرن ۱۹ شکل گرفتند و مرکز ثقلشان مصر بود. اینان خواهان خلوص و پیرایش اسلام از طریق بازگشت به روش سلف صالح بودند. دکترین اصلی اینان آن بود که در ایمان و اعتقاد عین به مسلمانان صدر اسلام اکتفا کنند». لذا سلفیه کسانی هستند که خود را از نظر تبعیت به خلق از قرآن و حدیث پیرو سلف صالح می‌دانند و سلف صالح نیز عبارت است از سه نسل اول مسلمانان یعنی صحابه، تابعین و تابعین تابعین (نجفی فیروزجایی، ۱۳۸۲: ۲۳۸). به عبارت دیگر طرفداران اندیشه خلوص مذهبی و پیراستن دین از بدعت‌ها، علاوه بر تکیه بر قرآن و سنت، به سیره سلف صالح نیز استناد می‌کنند و از این رو به سلفیه معروف شده‌اند. مهم‌ترین چهره‌های سلفیه عبارت‌اند از: ابن تیمیه، ابن قیم الجوزیه، محمد بن عبدالوهاب (موثقی، ۱۳۹۲: ۱۰۶)، محمد عبده، رشیدرضا، سنوسی و شاه ولی الله دهلوی. از نظر تاریخی ریشه

عنوان سلفیه به قرن چهارم هجری باز می‌گردد که اولین بار گروهی از حنبلی‌ها معتقد بودند که عقاید و آرایشان به احمد بن حنبل باز می‌گردد که او نیز این‌ها را از سلف صالح برگرفته است. البته بکارگیری واژه سلف دارای اشکالاتی است از جمله اینکه اولاً این معنا را می‌رساند که تنها افرادی که در صدر اسلام حضور داشته‌اند فقط می‌توانند اسلام را بفهمند، ثانیاً این واژه باعث می‌شود که گروهی، دیگر مسلمانان را بدعت‌گذار معرفی کند، ثالثاً گره خوردن سلفیه با وهابیت باعث شده است تا همه سلفیان، وهابی تلقی شوند (نجفی - فیروز - بانی، ۱۳۸۲: ۲۳۸). مهم‌ترین دلیلی که سلفیان برای مشروعیت سلف ارائه کرده‌اند، حدیثی منسوب به پیامبر است که فرمود: «بهترین امت من کسانی هستند که هم‌عصر من هستند بعد از من». از اینها می‌آیند و بعد از آنها که بعدتر می‌آیند^۱». سلفی‌ها با استناد به این حدیث سعی می‌کنند در فهم و تفسیر دین، فقط همین سه نسل که پیامبر فرموده‌اند اصیل هستند و ما باید آنها را به آنها راجعه کنیم زیرا فهم آنان مقیاس حق و باطل است (نبوی و نجات، ۱۳۹۳: ۱۳۵). البته معنیدار به سلفیه بر این باور هستند که کسی که در اندیشه‌اش مخالف کتاب و سنت باشد، از سلف صالح نیست هرچند که در میان صحابه و تابعین و تابعین تابعین زندگی کرده باشد (الله‌بیدی، ۱۳۸۶: ۱۶۰).

ج) تکفیر

کفر به معنای پوشش و پوشاندن است. در اصطلاح حاکم در کلام و فقه، انکار توحید و نبوت و ضروری دین را اگر به انکار رسالت بیانجامد، کفر می‌نامند. تکفیر نیز در اصطلاح به معنای کافر دانستن کسی یا نسبت دادن کفر است. تکفیر به معنای نسبت دادن کفر به شخص یا گروهی، در قرآن کریم مصادیق پرشماری دارد؛ از جمله کسانی که حضرت مسیح را خدا پنداشتند و افرادی که به مردم جادوگری می‌آموختند. در احادیث نیز عواملی که ممکن است سبب تکفیر شود و نمونه‌ها و شروط آن، به تفصیل مطرح شده است. اما امروزه تکفیر، کاربرد ویژه‌ای پیدا کرده و به دور از مفهوم واقعی خود، فقط دست‌مایه سلب حیثیت و طرد و قتل بخش مهمی از مسلمانان توسط سلفیان وهابی شده است. تکفیر در میان

۱. «خیر القرون قرن، ثم الذین یلونهم، ثم الذین یلونهم»

مسلمانان، به پس از رحلت رسول خدا باز می‌گردد از جمله وقوع جنگ‌های رده در زمان خلافت ابوبکر که در این جنگ‌ها، دستگاه خلافت معارضان خود را به دلیل ندادن زکات و نپذیرفتن اصل خلافت، کافر و خارج از دین خواند. شکل‌گیری گروه خوارج و حرکت‌های خشونت‌بار آنان نیز با تکفیر در ارتباط بود؛ به گونه‌ای که می‌توان خوارج را نخستین گروهی برشمرد که مسلمانان را تکفیر کردند. بسیاری از فرقه‌های خوارج نه تنها کسی را که مرتکب یکی از گناهان کبیره می‌شد، بلکه امت پیامبر را نیز تکفیر می‌کردند. در میان اهل سنت نیز ریشه‌های تکفیر را باید در میان «اهل حدیث»، احمدبن حنبل و شاگردان وی و در ادامه در اندیشه‌های ابن تیمیّه و محمد بن عبدالوهاب یافت (پورامینی، ۱۳۹۲: ۱۴-۱۳ و ۲۹).

د) جهاد

جهاد واژه‌ای عربی از ریشه «ج ه د» به معنای مشقت، تلاش، مبالغه در کار، به نهایت چیزی رسیدن و توانایی است (ابن‌الکثیر، ۱۳۸۲: ۱۳۴؛ ابن جوزی، بی‌تا: ۳۵۶؛ راغب‌اصفهانی، ۱۴۱۲: ۲۰۸). در شرع، جهاد، جنگیدن در راه حق است شده است و در وجه اسمی، به معنی جنگ دینی و غزوه مسلمانان با کافران به کار رفته است (معین، ۱۳۸۶: ۵۴۶). معنای جهاد از لحاظ شرعی آن است که انسان با گذشتن از جان و مال و بیش از همه برتری توحید و کلمه اسلام و پایه‌های رسالت و اقامه شعائر ایمان و برافراشتن پرچم دین الهی با تمام امکانات خود تلاش و مبارزه کند (نوری، ۱۳۶۶: ۱۵). در اسلام سنتی، جهاد یکی از ابعاد اساسی اسلام و همچنین یک ارزش اخلاقی محسوب می‌شود. جهاد در راه خدا از فروغ دین اسلام و واجب کفایی است، که نظم امور و حفظ شرایع و آرامش اجتماع به وسیله آن حاصل می‌شود. از سبب آن که قرآن درباره این واجب دینی بیان کرده و آن را جهاد «فی سبیل الله» نامیده، دانسته می‌شود که هدف از آن کوشش و جدیت در راه گسترش اسلام به عنوان مکتبی الهی که فضایل اخلاقی و عدالت اجتماعی و حقوق انسانی را تعلیم می‌دهد می‌باشد و به همین دلیل نیز پیامبر اکرم (ص)، همواره در غزوات خود، پیش از نبرد با دشمنان، آنها را ابتدا به اسلام دعوت می‌کرد (رکنی‌یزدی، ۱۳۸۹: ۱۶-۱۴). البته هر چند در کتاب و سنت بر امر جهاد تأکید شده است، اما در طول تاریخ اسلام این واژه دچار تحولات و تطورات بسیاری شده است.